

Téma: Materialismus, idealismus, iracionalismus

Předmět: Filosofie

Zaslal(a): Bc. Sandra Svobodová

Odlišné interpretace Kantova dědictví jako základ filosofie 19. století

- „Dějiny filosofie v 19. století jsou z velké části dějinami recepce, šíření, potírání, přetváření a znovupřijetí Kantových idejí.“
 - každý filosof 19. století se musí vypořádat s Kantem
- veškeré filosofické směry po Kantovi jsou nuceny na Kanta reagovat:
 - **idealismus** = důraz na Kantovo utváření přírody skrze poznání
 - aktivní vědomí
 - člověk je schopen svým vědomím utvářet realitu
 - kladou důraz na poznání skrze přírodu
 - ideje, myšlení, lidské vědomí utváří realitu
 - **materialismus a pozitivismus**
 - = důraz na Kantův svět uspořadatelných jevů
 - třídění vědění
 - zaměření na rozvažování
 - materialismus - je tu realita, která působí na člověka a ovlivňuje ho
 - pozitivismus = směr, který říká, že úkolem věd je třídít jevy a klasifikovat je teď, jen to, co na nás TEĎ působí
- př.: historie je o tom, co se stalo, tak to se stalo a jedeme dál
 - postpozitivismus - snaží se vyzkoumat, co bylo s tou historií ještě společné, rozvíjí detaily a spekuluje, zda to tak opravdu bylo
- **iracionalismus** = odmítnutí Kantova racionalismu a celého osvícenství, individualismus vášní
- **novokantonství** = přijetí Kanta jako celku

Spor subjektivního a objektivního idealismu (Fichte, Schelling, Hegel)

Fichte: Svět jako vědomí

- kritika dosavadní statické filosofie -> inspirace Hérakleitem: „svět není hotov, ale utváří se činem“
- odmítání Kantova člověka dvou světů:
- plná svoboda člověka a jeho vědomí, nebo zkušenost z jevů?
- svět je neustále v pohybu a postava se neustále vyvíjí
- základem všeho je **vědomí = já**, které se vymezuje
- **Já X NeJá = Sebevědoucí Já**
- je zde nějaký myslící subjekt: vědomí = já
- každé JÁ se vymezuje, poznává sebe samo právě tím, že se vymezuje vůči NEJÁ -> tím, že se vymezuje proti NEJÁ se stává skutečným -> sebevědoucí JÁ
- NEJÁ = vše, co vědomí vnímá jako cizí
- základ dialektiky: moje vědomí jako tvůrce vši přírody

Schelling: Duch a Příroda

- myšlení každého vědomí je kolektivním vědomím
- **realita** = hmotný reálný svět
- návaznost na Fichteho -> paralelní vývoj dvou principů:
 - objektivizace JÁ = Ducha
 - Duch = kolektivní myslící vědomí
 - filosofie
 - objektivizace Přírody
 - přírodní věda
 - SHODA Přírody a Ducha à konec dějin, kdy hmotný s ideální svět (vědomí) se sloučí
- tak jako se Duch vymezuje vůči Přírodě, vymezuje se Příroda vůči Duchovi

Hegel

- jeden z nejtěžších filosofů všech dob:

- „Teprve s Hegelem přišla na svět největší drzost servírující holé nesmysly, slepující smysluprázdné, zběsilé slovní drúzy, jaké bylo, až dosud lze slýchat jen v blázinci.“
- Schopenhauerova kritika Hegela
- pro Poppera nejhorší slovní čaroděj a šarlatán:
 - Jak lze vyjádřit, že zahřívání rozezvučených těles je teplo a zvuk?
 - takhle se to podle Poppera dá říct jednoduše, shrnout do jedné věty, kdežto Hegel to musí rozvést slovní dokonalostí a tím uchvátit čtenáře -> „Zvuk je změna specifického rozložení materiálních částí a negace těchto podmínek, čistě abstraktní nebo ideální ideálně této specifčnosti. Tato změna je však sama bezprostředně negací materiální specifické existence, což je tudíž reálné ideálně specifické tíhy a koheze, teplo. Zahřívání rozezvučených těles stejně jako těles udeřených je projevem tepla, vznikajícího dle pojmu se zvukem.“
- ti, co na něho navazovali, tak jeho myšlenky rozvinuli
- **dialektika**
 - = základ moderní dialektiky
 - dialektický pohyb je základem veškeré reality a je složen ze 3 částí: teze, antiteze, synteze
 - představa neustálého střetávání protikladů -> střetávají se do té doby, než dojde k syntezi -> vytvoří něco nového, něco na vyšší úrovni -> ze synteze se pak zas stane tezí -> „jakoby nekonečné“
 - = základním principem všeho jsou protiklady
 - ke každému jsoucnu musí existovat protiklad, a díky tomu má smysl
 - bytí vs. nebytí = dění

TEZE	světlo	horko	volný trh
ANTITEZE	temnota	chlad	řízený trh
SYNTEZE	den	teplota	ekonomika

- veškeré dějiny světa jsou pohybem vědomí = Ducha
 - = veškeré teze, antiteze, synteze
 - od počátku do konce dějin se táhne jakoby červená nit -> snaha vystopovat pohyb lidských dějin -> až to pochopím, tak pochopím ten princip (smysl) světa
 - na tezi, antitezi a syntezi je vystavěn pak veškerý světový vývoj

Hegelova cesta Ducha

- tři vývojové stupně Ducha = pohyb světového Ducha:
- T: Bytí o sobě -> čistá idea mimo čas a prostor
 - - logika
- A: Jinobytí -> zvnějšnění v přírodě (do hmotného světa)
 - - filosofie přírody
- S: Návrat k sobě = fáze návratu
 - - filosofie ducha = „nejvyšší věda“
 - - zkoumá, jakým způsobem se vědomí může rozvíjet dál -> jedině dialektickým způsobem

Tři vývojové stupně filosofie ducha

- návrat vědomí může probíhat na vývojových stupních:
 - T: Subjektivní duch (Fichte) -> život člověka
 - A: Objektivní duch (Schelling) -> kolektivní život (stát)
 - Fichteho život člověka nestačí -> Schelling ho obohatil
 - S: Absolutní duch (Hegel)
 - tím je to završeno
- napětí mezi individuálním a nadindividuálním vědomím = hnací síla dějin
 - dialektika pána a raba (= otrok)
 - každé individuální vědomí se musí vymezovat, aby se utvrdilo
 - jedno vědomí požaduje od druhých vědomí uznání -> do teď to bylo tak, že si to uznání lidé snažili vynutit (zotročení) -> to je špatné -> při donucení si musím člověka (otroka) pořád nějak zajišťovat -> v tu chvíli je otrok blíže k potvrzení subjektivního Ducha nežli já -> je potřeba nastolit tu společnost (moderní liberální společnost), kde se to nebude muset vynucovat, ale bude to dobrovolné -> budeme se navzájem respektovat
 - konec dějin nastane tehdy, když tohle bude vyloučeno

Filosofie dějin

- tři stupně absolutního ducha = smíření individua a kolektivu:

- T: umění – vnější smíření
 - umění je pro Hegela nástroj, jakým subjektivní Duch vytvoří dílo a tím se zvnějšní, ale umělecké dílo je zároveň výtvořem i objektivního Ducha (promítání Ducha kolektivu)
- A: náboženství – vnitřní smíření
- S: filosofie – čisté smíření s duchem
 - = fáze, kdy lidstvo pochopí, že jde o střetávání s Duchem, pochopíme princip dialektiky, pochopíme princip absolutního Ducha -> pak je absolutní Duch rozrušen -> tím pádem nastane i konec dějin
- světové dějiny neutváří jednotlivci, ale světový duch
- jedinec i kolektiv jsou vždy nástrojem ducha, jejich role končí, jakmile naplní dějinnou úlohu
 - dějiny jsou nesené vývojem světového Ducha
 - lidstvo je projevem světového Ducha -> žádný člověk (jeho vědomí) není pánem sebe sama
- člověk tvoří dějiny tehdy, když si ho světový Duch vybral
- Hegel přesvědčen, že konec dějin (završení světového ducha) je blízko = úkol pruského státu
 - ten národ, který je světovým Duchem vyvolen, je Prusko

Filosofie jako zkoumání daných jevů: Comtův pozitivismus

Pozitivismus

- = věda založená čistě na prokazatelných faktech
- odmítnutí filosofie jako celku
- základem je odmítnutí metafyziky -> striktní interpretace Kantovy „věci o sobě“
- pozitivní = to, co je objektivně dané, to co můžeme dokázat
 - = reálné, skutečné, prokazatelně dané
 - věda se musí soustředit pouze na svět jevů
 - Comte: „Základem vědy je vědět, abychom mohli předvídat.“
- úkolem vědy je konstatovat fakta, hledat mezi nimi zákonitosti a dle nich předvídat budoucí vývoj
- nezajímají nás prvotní příčiny věcí, ani jejich smysl, ale pouze to, zda jsou (pozitivistická histografie)
- **hlavní představitelé:** Comte, H. Spencer, J. S. Mill

Comte a zákon tří stádií

- August Comte = zakladatel sociologie a hlavní osobnost
- pozitivismu sociologie jako součást filosofie
- představa, že vývoj lidského i společenského myšlení
- postupuje ve 3 stádiích:
 - **teologické** = hledání příčin a smyslu ve vyšší moci
 - = nejnaivnější
 - když se společnost ptá, proč je tady strom, tak má společnost tendence vysvětlovat na základě vyšší moci
 - animismus = přírodní náboženství
 - polyteismus
 - monoteismus = za vším na světě je 1 Bůh
 - animismus -> polyteismus -> monoteismus
 - **metafyzické** = hledání smyslu v abstraktních pojmech
 - = filosofické
 - lidé odmítnou náboženství a začnou myslet filosoficky -> princip všeho je nějaké arche (bytí)
 - **pozitivní** = poučená rezignace na hledání smyslu
 - nejvyšším cílem objasnění všech zákonitostí
 - = nejdokonalejší
 - z Kanta pro nás vyplývá, že účelem není hledat prvotní princip, protože víme, že nemá cenu je hledat
 - potřeba ve světě vysvětlit všechny přírodní zákonitosti (jevy) -> jak naše věda dospěje vědomému cíli

Soustava věd - Comte

- rezignaci na hledání smyslu je třeba nahradit vytvořením jednotného vědeckého systému
- nejde o přinášení roztržitých poznatků, ale o skládání celkové „mozaiky“
- vzdělanost nespočívá ve specializované odbornosti, ale v obsáhnutí celého systému
- snaha o klasifikaci věd podle míry abstrakce:
 - matematika - abstrakce

- je pro něho nejobektivnější, nejjednodušší -> musíme ji umět, abychom mohli zkoumat a poznávat
- astronomie - kosmos
- fyzika - anorganické děje
- chemie - anorganické složení
- biologie - individuální děje
 - poznání jedince biologické a psychické
- sociologie - sociální děje
 - odhalení zákonitostí ve společnosti
- úkolem filosofie a vědy je třídit a klasifikovat vědy

Využití Hegelovy dialektiky: Marxův materialismus

Materialistická interpretace Hegela

- marxismus je součástí materialismu
- materialismus je opakem idealismu, vychází z idealismu
- spor materialismu s idealismem o podstatu světa (ontologický spor)
- rozpad Hegelova dědictví do dvou odlišných proudů:
 - **starohegelovci** = konzervativní
 - odmítající vizi konce dějin
 - berou Hegelovu dialektiku -> idealismus
 - = pravicoví
 - **mladohegelovci** = levicoví, materialističtí, revoluční
 - hmota, která formuje vědomí
 - odmítají připustit, že vědomí předešlo hmotu
 - **materialismus:**
 - přijetí dialektického principu při vyvození odlišných závěrů
 - odmítnutí teze, že vědomí předchází bytí -> duch je výtvořem hmoty -> dialektický materialismus
 - tvrdí, že dialektika spočívá ve střetávání hmoty (ne ducha - protikladů)
 - materialistický svět formuje a ovlivňuje lidské vědomí
 - Marx: „U mne není ideálno nic jiného než materiálno přenesené do lidské hlavy a v ní přetvořené.“

Základy Marxova učení

- Karel Marx se nerovná marxismus -> filosofická teze se nerovná hnutí
 - vymezil filosofii místo
 - filosofie tu není od toho, aby bádala a poznávala, ale aby ukázala lidem cestu, jak změnit svět
- „Filosofové dosud svět pouze vykládali. Jde ale o to jej změnit.“
- cílem zrušit filosofii jejím uskutečněním
- vytvoření vědecké teorie, která je matematicky jistá
- spolu s F. Engelsem: Komunistický manifest, Kapitál (= ekonomická vize společnosti)
 - ideový vliv:
 - Hegelova dialektika
 - francouzský utopický socialismus
 - anglická politická ekonomie
 - Feuerbachův materialismus = teorie, která je v přímé opozici Hegelovi
 - kritika vymezení JÁ vůči NEJÁ -> vymezení hmotně
 - smyslový člověk jako hranice vlastního vědomí
- **Teorie odcizení**
 - člověk je předmětná bytost
 - stávám se člověkem, neboť se vymezuji vůči vnějšku tím, že zpracovávám předměty
 - práce jako základní a svobodná činnost
 - pracující člověk + výsledek práce = lidská existence
 - v kapitalistické společnosti však dochází k odcizení
 - práce není způsobem vlastní realizace a svobody, ale nástrojem zajištění vlastního přežití
 - člověk je nucen směňovat plody své práce za jiné
 - př.: pracující dělník je nespokojen, protože z toho nemá žádný citový užitek krom peněz
 - člověk vyrábí předměty pro jiné předměty
 - práce je zdrojem přežití, výdělku -> to je podle Marxe špatné
 - už i dnes -> vzdělání je kvůli většímu výdělku a práci a ne kvůli seberealizaci
 - Marx: „Předmět není účelem o sobě samým, ale zbožím.“
- **Teorie nadhodnoty**
 - Proč dochází k odcizení?
 - kvůli nespravedlivé společnosti => teorie nadhodnoty
 - Marx tvrdí, že nadhodnota existuje
 - základním principem společenského uspořádání jsou materiální výrobní vztahy:

- vlastníci výrobních prostředků vykořisťují vlastníky pracovní síly
- nespravedlivé je uspořádání výrobních vztahů
 - to, z čeho plyne nespravedlnost, je, že tu je materiální prostředek -> to, že někdo vlastní podnik
- skutečná hodnota předmětu = materiál + čas lidské práce
- kapitalistická hodnota předmětu = materiál + čas lidské práce
- + nadhodnota -> zisk pro kapitalistu
 - cena výrobku nemůže být na základu nabídky a poptávky -> máme si vzít cenu materiálu + čas, který dělník na vyrobení výrobku využil => cena výrobku
 - Marx ví, že to tak nefunguje kvůli tomu, že nad dělníkem stojí nějaký šéf - kapitalista, který si od něho vezme nějaký podíl z peněz z prodaného výrobku -> tím pádem dělník nedostane tolik, kolik by si zasloužil
- odcizení lze odstranit odstraněním nadhodnoty skrze nahrazení soukromého vlastnictví společenským
 - teorii musíme zrušit -> a to tím, že zrušíme třídu (kapitalistů) -> všichni budeme „lidé“ -> budeme dostávat všichni tolik, kolik si zasloužíme, kolik si sami za sebe odpracujeme

Historický materialismus

- = dialektický materialismus aplikovaný na společenskou realitu
- dialektika se projevuje i v sociálním systému
 - uspořádání společnosti = materiální vztahy
- majetkové výrobní vztahy = základna
- společenské vědomí = nadstavba (náboženství, politika, ideologie, vzdělání...)
 - nadstavba utváří základnu
 - pro změnu nadstavby je třeba změnit základnu
 - př.: tahle škola vypadá takhle, poněvadž je pod kapitalistickým vlivem -> kdyby nebyla, tak vypadá jinak -> dostaneme se k tomu tak, že zrušíme nadstavbu
- výrobní vztahy jsou nesené dialektickým soupeřením 2 tříd (vykořisťovatelé vs. vykořisťovaní)
 - 2 třídy - vykořisťovatelé vs. vykořisťovaní
 - = základní princip
 - teze x antiteze -> soupeří spolu -> jednou za čas dojde k syntézi
- prvobytně pospolná společnost
 - starověká otrokářská společnost

- středověká feudální společnost
 - kapitalistická společnost
 - vazba vykořisťovatele k vykořisťovaným není žádná -> můžu ho vyhodit oproti starověké otrokářské společnosti
 - dělník ví, že je vykořisťován, proto s tím něco může dělat -> revoluce -> proto se to většině lidem zamlouvá
 - Marx udělal chybu -> řekl, že je vědeckým filosofem -> že on tvrdí objektivní pravdu, že by mu měli všichni věřit
 - komunistická společnost

Vzpoura proti osvícenství a rozumu (Schopenhauer, Nietzsche)

Iracionalismus

Interpretace Kanta

- odlišné interpretace Kanta se shodují na jedné věci
- svět je pochopitelný a vyložitelný jedním principem:
- člověk může svět „zvládnout“ a dospět na konec dějin
 - dokážeme pochopit jednotný princip světa -> jakmile se nám to povede, tak se dostaneme někam dál -> na konec dějin
- poprvé nastolili možnost pokroku
- odlišné verze, ale **společný princip světa jako harmonie:**
 - idealismus
 - svět je projevem ducha, který postupuje dialekticky vpřed, člověk musí pochopit jeho cestu dějinami
 - = prvotní princip
 - materialismus
 - svět je utvářen hmotou, která se dialekticky střetává, člověk se musí zbavit odcizení
 - -> střetává se materiální hodnota
 - základní hodnota: teorie odcizení
 - pozitivismus
 - svět je souborem pozorovatelných faktů, člověk je musí všechny utřídit a dospět na konec poznání
 - vědění je kumulativní -> dospějeme na konec dějin, až budeme všechno vědět

- = vrchol

Vzpouora proti osvícenství

- svět však není pouze harmonie
 - je zde hodně věcí, které nejsou harmonické
 - člověk se občas chová jako zvíře
 - člověk není pouze rozum
 - důraz na chaos, vášně, pudy, touhy, neuspořádanost, nepochopitelnost
 - => iracionalismus - zaměření na to, jestli se vědci před námi nespletli v té harmonii atd.

Arthur Schopenhauer

- Schopenhauerovo složité dětství -> smrt otce, zneuznání od matky
- ovlivněn Kantem a indickou filosofií (př. převtělování)
- svět je představa -> Kant správně rozlišil svět věcí o sobě a svět jevů, ale zanedbal určení věci o sobě!
 - „Kant říká, že se přes mřížku proniknout nedá, ale já se o to pokusím.“
- chceme-li pochopit svět, nesmíme podléhat vnější zkušenosti, musíme se zaměřit na naše nitro
 - je potřeba prozkoumat i nitro člověka -> chce se dostat dovnitř
- podstatou lidské existence je **vůle** = touha něco chtít, něčeho dosahovat
 - = něco věčného v každém z nás
 - později ji označí za věc o sobě
- **Schopenhauerova vůle**
 - = základní princip, který se skrývá za rozum i emoce
 - skrývá se za cit -> je to skrytá vůle
 - cokoli činíme, činíme kvůli vůli a dodatečně si to ospravedlňujeme za pomoci rozumu či citů
 - člověk je nástrojem vůle, která ho ovládá
 - **láska** = převlečená vůle
 - nástroj zachování vůle skrze rozmnožení

- = nástroj k zachování, přetrvání
- je k tomu, aby vůle nezanikla => slouží k rozmnožování
- = neukojitelná a neunavitelná
- člověk jakožto nositel a nástroj vůle je tragická existence
- = cyklická a neustále se vrací -> pokrok neexistuje
- vůle je věc o sobě
- = negativní princip, kterému musíme čelit
- **Jak čelit vůli?**
 - Schopenhauerova vůle je nežádoucí -> pohání nás a ovládá a my s tím nemůžeme nic dělat
 - člověk je vůlí stvořen tak, aby si nevážil toho, co má -> buď trpí nouzí (pachtí se, aby přežil), anebo nudou (pocit nicotnosti)
 - žádný člověk si neváží toho, co má
 - Můžeme nějak vůli čelit?
 - materiálním zabezpečením? -> Nikoli, nedojde naplnění.
 - aby netrpěl nouzí
 - záhubou vlastní existence? -> Nikoli, vůle se zrodí jinde.
 - zabiju se
 - **1) Estetická cesta: uměním**
 - můžeme jí čelit skrze umění
 - vytrhnout se vůli na krátký okamžik
 - díky zážitku z uměleckého díla zapomínáme na vůli, v ten daný okamžik ji neřešíme
 - **2) Etická cesta: askezí a filosofií**
 - smíření se s vůlí a její trvalé popření
 - askeze = odmítání
 - = etická cesta
 - člověk se smíří s tím, že tady je a nebude o nic usilovat, bude naplňovat základní věci, ale ty burcující, které po něm vyžaduje vůle, nebude poslouchat
 - = trvalé vytržení

Friedrich Nietzsche

- Hitler byl jeho obdivovatel
- často zmiňován v souvislosti s inspiračními zdroji nacismu -> učení o nadčlověku
 - nebyl nacista -> byl jimi zneužit, Nietzsche ≠ nacista

- ovlivněn Schopenhauerovou filosofií, Wagnerovou hudbou a Herakleitovým uvažováním
- ústřední **dílo Tak pravil Zarathustra**
- vývoj individua prochází **3 fázemi**:
 1. závislost na autoritách a mistrech (Wagner,...)
 2. negace autorit a oproštění se
 - ne všechno, co říkají, je pravda
 - => odmítání
 3. tvorba vlastních hodnot
 - snaha o vytvoření něčeho nového
- **Wille zu macht**
 - = jediný filosof, kterého uznává, je Herakleitos, všichni ostatní dle něho svedli lidstvo na scestí
 - Ostatní se nám snažili namluvit, že ve skrytu světa existuje konečná a definitivní pravda
 - kritika tradiční metafyziky, spoutávající život konečnými morálními Pravdami (Platón, křesťanská filosofie, Kantův kategorický imperativ)
 - „Tento svět je vůle k moci – a jinak nic. Avšak právě tak i vy jste vůle k moci – a jinak nic.“
 - vůle ovládat jako základní princip, který je však pozitivní -> jen ten život je skutečný, v němž je vůli vše dovoleno, v němž je vůle neomezená a sama sobě klade morálku
 - člověk by si měl přiznat, že chce mít moc, a když se s tím pozitivně smíří, tak bude lepším člověkem -> nadčlověkem
 - odhodlání jednat a rozhodovat se
 - ve chvíli, kdy jednám, tak jsem skutečným člověkem -> nevymlouvám se na např. Desatero (kategorický imperativ)
- **Bůh je mrtev**
 - morálka západní kultury ≠ kultura vůle
 - jako žádoucí hodnoty hlásá pokoru, poslušnost, slabošství, místo aby učila síle a moci
 - je třeba skoncovat s Bohem, rozbít dosavadní hodnoty a nastolit panskou morálku
 - „Bůh je mrtev“
 - Bůh je něčím, na co se vymlouváme
 - Ve chvíli, kdy ho jsme schopni odmítnout, tak nastolíme panskou morálku, kdy bude každý sobě sám Bohem
 - hodnoty vůle jsou mimo dobro a zlo, neboť nadčlověk morálku nepotřebuje
 - nepotřebují dobro a zlo
- **Filosof s kladivem 7 x anti**

- Nietzsche jako bořitel všeho starého: 7 anti-:
 - **antimoralistický** – morálka je pro slabochy
 - **antidemokratický** – demokracie je stádní
 - nejsme si rovni -> vůle se v každém projevuje jinak
 - morálka nás ovládá
 - **antisocialistický** – socialismus je zánik síly
 - **antifeministický** – ženin instinkt velí patřit muži
 - vůli k moci přiznává jen mužům
 - žena má být poslušná muži
 - **antiintelektuální** – rozum je pouhý sluha vůle
 - intelektuál je pro něj učitel na škole, který si myslí, že zná všechno
 - **antipesimistický** – přijde nadčlověk
 - když se toho všeho zbavíme, tak začneme poslouchat vůli a nastoupí nadčlověk
 - **antikřesťanský** – bůh je výsměchem silným
- **Übermensch a věčný návrat**
 - „ Člověk jest provaz natažený mezi zvířetem a nadčlověkem – provaz nad propastí.“
 - člověk jest provaz natažený mezi zvířetem a nadčlověkem, provaz nad propastí
 - pokud se člověk neoprostí od morálky, tak spadne do propasti
 - **nadčlověk je ten:**
 - který dojde tragické moudrosti
 - není dobro a zlo, můžeme dělat, co chceme -> o nic v životě nejde
 - který ví o smrti Boha, ví, že vše ideální je pouhý přelud
 - ví, že musí jednat sám za sebe, že nikdy ničeho nedosáhne, a přesto s chutí jedná
 - ten, který dokáže čelit **věčnému návratu** = vše už tu bylo a stále se vrací: „Nuže dobrá, ještě jednou!“
 - žádný smysl života není
 - duše je připravená čelit návratu
 - člověk sám sobě je soudcem, měl by poslouchat vůli